

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNDA HAYVAN BULUNDURAN KAVRAMI

* *Hakemli Makale*

Ecem Aycan Çınar¹

ORCID: 0009-0004-5122-9101

ÖZET

Türk hukukunda kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu uygulamada sıklıkla karşılaşılan ve teoride de önem arz eden hallerden biridir. TBK m. 67 ve m. 68’de objektif özen ödevine dayalı kusursuz sorumluluk hallerinden biri olarak düzenlenmiştir. Hayvan bulunduran, bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi olarak ifade edilmiş ve bu kişiye kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmıştır. Çalışmamızda hayvan bulunduran kavramı ve bu kavram içerisindeki hususlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Hayvan Bulunduran, Kusursuz Sorumluluk, Objektif Özen Ödevi

ABSTRACT

One of the instances of strict liability in Turkish law is the liability of the animal owner, which is frequently encountered in practice and holds theoretical significance. It is regulated under Articles 67 and 68 of the Turkish Code of Obligations as one of the cases of strict liability based on the duty of objective care. The animal owner is defined as the person who permanently or temporarily undertakes the care and management of an animal, and this person is granted the possibility of presenting exonerating evidence. In our study, the concept of the animal owner and the issues within this concept have been clarified.

Keywords: Liability of the Animal Keeper, Animal Keeper, Strict Liability, Objective Duty of Care

¹ Avukat – Konya Barosu

GİRİŞ

Hayvanlar genetik yapıları dolayısıyla içgüdüsel, tepkisel hareketleri sebebiyle zarar meydana getirebilmektedirler. Zarar meydana geldiğinde ise, zararın giderilmesi için birilerinin sorumlu tutulması gerekeceğinden Türk Hukukunda hayvan bulunduranın sorumluluğu kusursuz sorumluluk hallerinden biri kabul edilmiştir ve 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 67 ile m. 68'de düzenlenmiştir. Bu bağlamda hayvanların verebileceği zararlara karşı hayvan bulunduranların önleyici bazı tedbirleri alması gerekir. Hayvan üzerinde hâkimiyet sahibi kişi, özen görevi çerçevesinde gerekli dikkat ve özeni göstererek tedbirlerini almalıdır. Kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu aynı zamanda objektif özen yükümlülüğüne dayanan bir sorumluluktur.

Bu bağlamda, çalışmada ilk olarak hayvan bulunduranın sorumluluğu mevcut yasal düzenleme ile ele alınmıştır. Bu sorumluluk türü için gerekli genel ve özel şartlar incelenmiş olup şartların bulunması halinde uygun illiyet bağının gereklilikleri açıklanmıştır. Çalışmanın devamında TBK m. 67 hükmü kapsamındaki "hayvan bulunduran" kavramına kimlerin dâhil olabileceği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Öyle ki, hayvan üzerindeki hâkimiyet bazen doğrudan değil de bir başkasının emir ve talimatları ile sağlanır. Böyle bir durumda hayvanın bakım ve yönetimiyle ilgilenen yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olup olmadığı hususu, doktrinde farklı fikirler incelenerek değerlendirilmiştir. Son olarak hayvan bulunduran diğer kişilerin ve hayvanın birden çok kişiye ait olması halinde bu kişilerin sorumlulukları, doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında ele alınmıştır. Nihayet sonuç bölümünde, hayvan bulunduran kavramına dair genel değerlendirmeler ve varılan kanaatler ifade edilmiştir.

1. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

I. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğuna İlişkin Yasal Düzenleme

Kusursuz sorumluluktan bahsedilebilmek için kusur dışındaki diğer dört unsurun (fiil, hukuka aykırılık, zarar ve illiyet bağı) birlikte bulunması gerekmektedir. Nitekim zarar, hukuka aykırı fiil neticesinde ortaya çıkmalıdır². Hayvan bulundurana da bakım ve gözetimini üstlendiği hayvan tarafından bir zarar meydana gelmesi nedeniyle yüklenen sorumluluk niteliği itibarıyla "kusursuz sorumluluktur"³. 6098 sayılı TBK'da m. 67 ve m. 68'de hayvan bulunduranın sorumluluğu kusura değil, özen yükümlülüğüne dayandırılmış olup, "Özen Sorumluluğu" başlığı altında düzenlenmiştir⁴. TBK m. 67'ye göre; "Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz. Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır."

Hayvan bulunduranın sorumluluğu için, bakım ve yönetimi geçici ya da sürekli olarak üstlenilmiş bir hayvanın mevcut olması gerekmektedir. Bu noktada, hayvan kavramının hukuki anlamda ne ifade ettiğinin belirlenmesi önem taşır. Doktrinde yapılan bir tanıma göre hayvan; bir sahip ya da koruyucunun kontrolü altında olup olmadığına bakılmaksızın, insan tarafından evcilleştirilmiş veya

² **Bolat**, Elif, Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Samsun, 2018, s. 2; **Aybay**, Aydın, Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm, OnDördüncü Basıdan Tıpkı OnBeşinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 96.

³ **Kılıçoğlu**, Mustafa, Sorumluluk Hukuku (Sözleşme Dışı Sorumluluk), 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 395; **Nomer**, Haluk N., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, İstanbul, 2013, s. 141-144.

⁴ **Kayar**, İsmail, Borçlar Hukuku Genel Hükümler- Özel Borç İlişkileri, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015, s. 117.

100 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

kültüre alınmış ya da doğada serbest yaşayan, evcilleştirilmemiş veya kültüre alınmamış, hissedebilen ve kısmen bilinçli davranışlar sergileyebilen, omurgalı ya da omurgasız, insan ve bitkiler dışındaki diğer canlılar olarak tanımlanmaktadır⁵.

TBK m. 67 hükmünde ifade edildiği üzere, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulan kişi; hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici üstlenen kişidir. Bu sebeple hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlü olan kişi olarak kabul edilmektedir. Hayvan buldurana yüklenen sorumluluk bir objektif özen yükümlülüğü olması sebebiyle, objektif olarak gösterilmesi gereken dikkat ve özenin gösterildiğini ispat etmedikçe, hayvan bulunduran olarak sorumluluğu devam edecektir⁶. Nitekim bir hayvanı hâkimiyet altında tutan, ondan yararlanan kişi objektif özen yükümlülüğü çerçevesinde hayvanın üçüncü kişilere zarar vermesinin önüne geçmek amacıyla gerekli tedbirleri almalıdır⁷.

Böylece her türlü özeni göstererek hayvanı gözetim altında tuttuğunu ispat eden hayvan bulunduranın sorumluluktan kurtulabilmesi mümkün hale gelmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda⁸ hayvan bulunduranın sorumluluğu daha geniş kapsamda düzenlenmiştir⁹. Bu

5 **Uyumaz**, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'de Hayvan Hakları, GÜHFD, 2016 C. 20, S. 3, 133-184, s. 138.

6 **Tandoğan**, Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981, s. 124; **Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 653.

7 **Oğuzman**, M. Kemal/ **Öz**, M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 158.

8 R.G., 1.7.2004 T., 25509 S.

9 **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 292; Bkz. Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/I'e göre: "Bir hayvanı, bakımının gerektirdiği yaygın eğitim programına katılarak sahiplenen veya ona bakan kişi, hayvanı barındırmak, hayvanın türüne ve üreme yöntemine uygun olan ekolojik ihtiyaçlarını temin etmek, sağlığına dikkat etmek, insan, hayvan ve çevre sağlığı açısından gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür." Bkz. Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/IV'e göre: "Ev ve

hükümle hayvan sahiplerinin, zamanında ve yeterli tedbir almamaları hâlinde sorumlu tutulabilmeleri amaçlanmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu'nda sorumluluk yalnızca hayvanın verdiği zararlarla sınırlı değildir. Hayvanlarının, zarar meydana getirmeksizin tedirginlik yaratacak davranışları ile kişilere verdikleri rahatsızlıklardan dolayı da hayvan bulunduranın sorumluluğu değerlendirilir. Bu değerlendirme hayvan bulunduranın önleyici tedbirleri alıp almadığı hususundadır. Belirtilmelidir ki, TBK'da hayvan bulunduran açısından böyle bir sorumluluk düzenlenmemiştir¹⁰.

II. Sorumluluğun Koşulları

A) Genel Şartlar

Öncelikle zarar hayvandan kaynaklanmış olmalıdır. Meydana gelen zarar ile hayvan hareketi arasında nedensellik bağı bulunmalı ve hukuka aykırılık meydana gelmiş olmalıdır¹¹. Bu unsur açısından hukuka aykırılık, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebepler bulunmaksızın, bir başkasına zarar verebilecek sonucun doğmasını

süs hayvanı ve kontrollü hayvanları bulundurma ve sahiplenme şartları, hayvan bakımı konularında verilecek eğitim ile ilgili usul ve esaslar ile sahiplenilerek bakılan hayvanların çevreye verecekleri zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirler, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanmak suretiyle, İçişleri Bakanlığı ve ilgili kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

¹⁰ **Keskin Orhan**, Merve, Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2019, s. 12; **Oral**, Tuğçe, Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2014, Y. 5, S. 16, 319-335, s. 332.

¹¹ **Eren**, s. 653; **Çelebi**, Funda, “Haksız Fiil Sorumluluğu (Unsurlar, Tazminat, Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller, Zamanaşımı, Yargılama)”, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, İstanbul Barosu Yayınları, 2014, 13-27, s. 14.

102 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

engellemeyi amaçlayan hukuk kurallarına aykırı hareket etmektir¹². O halde, zarar; hayvan bulunduranın gözetimi ve yönetimi altında bulunan hayvan tarafından gerçekleşmiş olmalıdır. Ortaya çıkan zarar; maddi bir zarar veya manevi bir zarar olabilir¹³.

Ortaya çıkan zarar ile fiil arasında illiyet bağının varlığının ispatı yeterli görülmekte, ayrıca hukuka aykırılığın ispat edilmesine gerek bulunmamaktadır. Ancak, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir durum söz konusuysa, bunu ispat yükü iddiada bulunan, yani fiilin faili üzerindedir¹⁴.

a) Şart Teorisi

Doktrinde illiyet bağı noktasında iki farklı görüş mevcuttur¹⁵. Şart teorisine göre¹⁶, zararın oluşmasına sebep olan fiillerinden herhangi birine neden olan, zararın sonucundan sorumlu tutulmalıdır¹⁷. Zararı ortaya çıkaran birden çok neden olsa ve bunların her biriyle farklı bir illiyet bağı kurulabilse de zararın ortaya çıkmasındaki ilk nedenle zarar arasında illiyet bağı devam ettiği kabul edilmektedir¹⁸. Ancak şart teorisinde, zararı meydana getiren her sebep için ayrı illiyet bağı olan durumların değerlendirilmesi gerekeceğinden sorumluluğa ilişkin bir sınır çizilemez ve bu nedenle

¹² **Zevkliler**, Aydın/ **Ertaş**, Şeref/ **Havutçu**, Ayşe/ **Aydoğdu**, Murat/ **Cumalıoğlu**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler, 2. Baskı, Barış Yayınları, İzmir, 2013, s. 203.

¹³ **Oğuzman/Öz**, s. 160.

¹⁴ **Hatemi/Gökyayla**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 159-161.

¹⁵ Bu iki teori dışındaki teoriler için bkz. **Tandoğan**, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, 1. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 74; **Kılıçoğlu**, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, s. 291.

¹⁶ **Tiftik**, Mustafa, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, 1. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1994, s. 54; **İmre**, Kusursuz Mesuliyet, s. 12; **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 74-75.

¹⁷ **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 207.

¹⁸ **Tiftik**, s. 54; **İmre**, Kusursuz Mesuliyet, s. 12.

de eleştirilmektedir¹⁹. Örneğin; bisikletli X, Y'nin kontrolündeki köpeğin saldırısı sonucu bisikletinden düşer ve yaralanır. Düştüğü esnada oradan geçen başka bir kişi tarafından bisikleti çalınır. Şart teorisi gereğince, X'in yalnızca bisikletten düşmesi ve köpeğin saldırısı sonucu uğradığı zararlardan değil bisikletinin çalınması sebebiyle uğramış olduğu zararlardan da Y'nin kusursuz sorumluluğu söz konusudur²⁰.

b) Uygun İlliyet Bağı Teorisi

Uygun illiyet bağı teorisine göre, kişinin somut olaydaki fiillerinin olağan hayat akışı ve kişinin hayat tecrübesi göz önüne alındığında, ortaya çıkan zararlara sebebiyet vermiş veya zarar vermeye elverişli olmasının varsayıldığı hallerde uygun illiyet bağı mevcut kabul edilir²¹. Doktrinde baskın olarak uygun illiyet bağı teorisi kabul edilmektedir²².

Uygun illiyet bağının gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirmesi yapılırken, zarara sebebiyet veren failin ortaya çıkacak zararı öngörüp öngörmemesinin bir önemi bulunmamaktadır.

¹⁹ **Reisoğlu**, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 175; **Tekinay**, Selahattin Sulhi/ Akman, Sermet/ **Burcuoğlu**, Haluk/ **Altop**, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 573.

²⁰ Uygun illiyet bağı teorisi açısından X'in köpek tarafından ısırılması ve kaçarken düştüğü için vücut bütünlüğünde oluşan zararda hayvanın fiili arasında bir nedensellik bağının varlığından söz konusu olsa da bisikletinin çalınmasında hayvanın fiilinin bir katkısı bulunmamaktadır. Bu olayda sorumluluk bisikleti çalan kişiye aittir. Bu iki teori dışındaki farklı teoriler için bkz. **Eren**, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara, 1975, s. 35 vd.; **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 291.

²¹ **Eren**, Genel Hükümler, s. 1082; **Atamer**, Yeşim, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, 1. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 199, s. 33.

²² **Ayan**, s. 263-264; **Atamer**, s. 39; **Oğuzman/ Öz**, C. 2, s. 45-47; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 573; **İmre**, Kusursuz Mesuliyet, s. 12; **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 291; **İnan**, Ali Naim/ **Yücel**, Özge, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 406; **Tiftik**, s. 54-55; **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 76-77.

104 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Hâkim her durumda tarafsızca ve objektif bir değerlendirme yaparak zararın ortaya çıkması ihtimalini değerlendirecektir²³.

B) Özel Şartlar

a) Hayvanın Bakım ve Yönetimini Üstlenen Bir Kişinin Olması

Özel şartlardan ilki, hayvan bulunduranın hayvan üzerinde tasarrufa yetkili kişi olmasıdır²⁴. Nitekim hayvan bulunduran ile ilgili kanuni düzenleme, TBK m.67’de, “*Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür...*” şeklinde ifade edildiğinden zararın giderilmesinden sorumlu tutulacak kişinin, hayvanın zarar vermesini önleyecek tedbirleri bağımsız surette alabilecek kişi olduğu anlaşılmaktadır²⁵.

Özen yükümlülüğü, sorumlu tutulacak kişi ile zararı veren kişi arasındaki hâkimiyet ilişkisinden doğar. Kanun koyucu, bu hâkimiyet ilişkisi sebebiyle dolayı sorumlu tutulacak kişiye gerekli dikkat ve özeni gösterme ödevi yüklemiştir²⁶. TBK m. 67’de ise objektif özen gösterme yükümlülüğü açısından fiilen bu dikkat ve özeni göstermesi gerekli olan kişi hayvan bulunduran olarak kabul edilmektedir²⁷.

b) Zarara Bir Hayvanın Sebebiyet Vermiş Olması

İkinci şart, hayvanın hareket veya davranışları sebebiyle zarar meydana gelmiş olmalıdır²⁸. Ancak madde düzenlemesinde ortaya çıkan zararın bir “hayvanın” fiili sonucunda ortaya çıkması gerekliliği açıkça belirtilmemiştir. Doktrinde sorumluluğun özel şartı olarak,

²³ **Keskin Orhan**, s. 40.

²⁴ **Tandoğan**, Mes’uliyet, s. 150.

²⁵ **Eren**, Borçlar Genel, s. 657; **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 291; **Erdoğan**, s. 142

²⁶ **Eren**, Borçlar Genel, s. 519-520.

²⁷ **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s. 516; **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 234.

²⁸ **Kaneti**, Selim, Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 227, 228 (Hukuka Aykırılık).

hayvanın içgüdüsel fiilinin bulunması gerekli görülmüştür²⁹. Öyle ki, bu görüşe göre hayvanın bir içgüdüsel bir fiili mevcut değilse, ortaya çıkan zararda hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemeyecektir. Örneğin; sürüdeki keçilerden birinde bulaşıcı bir hastalık söz konusuysa, keçinin sürüden ayrılıp başka birinin hayvanına hastalık bulaştırması halinde zararın tazmin edilmesi için hayvan bulunduran sorumlu tutulamayacaktır³⁰. Çünkü olayda hayvanın içgüdüsel bir fiili mevcut değildir. Ancak diğer şartlar sağlanıyorsa sürüdeki hayvanların sahibi ancak TBK m. 49 uyarınca haksız fiil sorumluluğu ile sorumlu tutulur.

c) Hayvan Bulunduranın Sorumluluktan Kurtuluş Kanıtı Getirememiş Olması

Son şart ise, hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememiş olmasıdır. Hayvan bulunduran, gerekli dikkat ve özeni göstermiş olsa da zararın oluşmasına engel olamayacağını kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir³¹. Eğer dış bir etken nedeniyle hayvan içgüdüleriyle hareket ederse ve zarar meydana gelirse yine hayvan bulunduran sorumlu olacaktır³². Örneğin, arı soktuğu için canı acıyan atın tepki olarak çiftliği ziyarete gelen kişiye çitme atarak onu yaralaması ya da yanından geçen bir motosikletin gürültüsüyle sıçrayan atın tepkisel olarak oradan geçmekte olan kişinin elini ısırması gibi durumlarda ortaya çıkan zararlarda hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilir.

Ancak, hayvan kendi içgüdüleriyle değil de bir insanın onu harekete geçirecek eylemi sonucu başkasına zarar vermişse, burada hayvanın bulunduranın TBK m. 67 gereğince sorumluluğundan söz edilemez³³. Çünkü zarar doğrudan hayvanın içgüdüsel fiili sonucu değil insan iradesi neticesinde meydana gelmiş olur. Hayvana, bir

²⁹ **Berksoy**, İrem, Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu, Legal Hukuk Dergisi, 2007, C. 5, S. 55, 2185-2200, s. 2187; **Tandoğan**, Sözleşme Dışı Kusursuz Sorumluluk, s. 131.

³⁰ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154.

³¹ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 397.

³² **Karahasan**, s. 570.

³³ **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 634.

106 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

başkasına zarar verecek davranışları yaptıran kişi ise TBK m. 49'da düzenlenen haksız fiil sorumluluğu kapsamında sorumlu tutulur³⁴. Örneğin, köpeği ile gezdiği sırada hayvanını kışkırtarak, karşı tarafa saldırtan kişi bu anlamda TBK m. 67 ile değil m. 49 ile sorumlu tutulacaktır³⁵.

C) Uygun Nedensellik Bağının Bulunması

Hayvan bulunduran kişinin sorumluluğundan bahsedebilmek için, hayvanın hareketi ile ortaya çıkan zarar arasında uygun bir nedensellik bağının bulunması gereklidir. Buna rağmen sorumluluğun gündeme gelmesi açısından nedensellik bağının gerekliliği kanunda belirtilmemiştir. Doktrindeki baskın görüşe göre³⁶; illiyet bağı, sorumluluğu meydana getiren fiil ve ortaya çıkan zarar arasındaki sebep sonuç ilişkisi olarak ifade edilmektedir. TBK m. 67'de; "*hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz*" şeklinde ifade edilerek hayvan sahibinin kusursuz sorumluluğu bulunmasına rağmen, ağır sorumluluktan kurtulabilmesi için kendisine kurtuluş kanıtı sunma imkânı verilmiştir. Dolayısıyla hayvan bulunduran ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağı kesileceğinden hayvan bulunduran kusursuz sorumlu tutulamayacaktır.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu açısından iki tür illiyet bağı teorisi olduğu düşünülmektedir³⁷. Buna göre ilk illiyet bağı, hayvanın içgüdüsel fiili ile zararı arasındaki illiyet bağıdır³⁸. İkinci illiyet bağı ise hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle ortaya çıkan zarar arasındaki illiyet bağıdır³⁹.

Doktrinde, ilk illiyet bağından söz edebilmek için hayvanın fiili ile zarar verdiği şey arasında doğrudan fiziksel bir temasın bulunması

³⁴ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 399.

³⁵ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154; **Keskin Orhan**, s. 49.

³⁶ **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s.567; **Antalya**, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, C. 2, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018, Borçlar Genel, s. 206.

³⁷ **Kılıçoğlu**, Ahmet s. 398; **Eren**, Borçlar Genel, s. 635.

³⁸ **Nomer**, s. 195; **Antalya**, s. 296.

³⁹ **Oğuzman/ Öz**, s. 168-169.

şart olmadığı düşünölmektedir⁴⁰. Nitekim bu göröşe göre; ⁴¹hayvanın saldırgan tavrı sebebiyle ondan korkup kaçarken meydana gelen zararda doğrudan bir zarar olmadığı halde hayvanın fiili ile zarar arasında uygun illiyet bağı olduğu kabul edilir. Ancak illiyet bağı kesen sebepler söz konusuysa, artık illiyet bağı varlığından söz edilemeyecektir.

Örneğin; köpekten korkan kişinin hayvandan kaçtığı esnada depreme yakalanması sonucu yaralanması halinde, illiyet bağı kesen mücbir sebep söz konusudur. Somut olayda, hayvanı bulunduran kişi, yaralanan kişinin yaralanmasından sorumlu tutulmayacaktır çünkü illiyet bağı kesilmiştir.

2. HAYVAN BULUNDURAN KAVRAMI

I. Genel Bilgi

818 Sayılı Borçlar Kanunu⁴² m. 56'da sorumlu kişinin belirlenmesi için "hayvan kimin iradesinde ise mesuliyet ona aittir" şeklindeki ifade doktrininde⁴³ ve yargı kararlarında⁴⁴ görüş birliği sağlanmasına engel olmuştur. TBK m. 67 ve m. 68 ile sorumluluğun çerçevesinin genişletilmesi hayvan bulundurma kavramına da açıklık getirmiştir.

TBK m. 67 hükmünden anlaşıldığı üzere, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulacak kişi doğrudan hayvanın maliki ya da zilyedi

⁴⁰ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154.

⁴¹ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154.

⁴² R.G., 29.4.1926 T., 359 S.

⁴³ **Aybay**, Aydın/ **Hatemi**, Hüseyin, Eşya Hukuku, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 32; **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s. 513; **Kaleli**, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, Yargıtay Dergisi, C.5, S.2, 1979, s. 331; **Yüce**, Tunay, Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 8, S. 2, 393 – 422, s. 396.

⁴⁴ Yargıtay 4. H.D., 06.02.1996 T., E. 1995/9668, K. 1996/908, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasilstemciWeb/>, Erişim Tarihi: 09.05.2024; Yargıtay, HGK., 07.05.2003 T., E. 2003/4-330, K. 2003/339, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 09.05.2024.

108 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

olmak zorunda değildir. “Hayvan bulunduran” kavramı tercih edilmiş ve o da hayvanın bakımını veya yönetimini geçici veya kalıcı süreliğine üstlenen kişi olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple, hayvan bulunduran olarak sorumluluğuna hükmedilecek kişinin hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti gerekmektedir⁴⁵. Hayvanın yönetimini üstlenen ve üzerinde tasarruf yetkisi olan kişi, malik olmasa da fiili hâkimiyet sahibi kabul edilir⁴⁶. Öte yandan, hayvanın sadece barınma ve bakım ihtiyaçlarını sağlayan kişinin fiili hâkimiyetinin olduğu söylenemez.

Bu bağlamda; hayvan bulunduran, hayvan üzerinde fiili olarak bir hâkimiyete yani önemli kontrol yetkilerine, hayvan üzerinde karar verebilme gücüne sahip olan kişidir⁴⁷. Bu şekilde, hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti olan kişi, hayvanın dolaysız zilyedir⁴⁸. Dolayısıyla hâkimiyetin sürekliliği aranmadığından, sadece zararın gerçekleştiği anda fiili hâkimiyeti olan⁴⁹ dolaysız zilyet, hayvanın maliki olabileceği gibi kiracısı, hayvanı bir yerden bir yere taşıyan⁵⁰, intifa hakkı sahibi⁵¹, ariyet hakkı sahibi, hayvanı çalan hırsız⁵² olabilir.

Bu kişiler de zilyet olmaları sebebiyle hayvanın üçüncü kişilere verdiği zararlardan sorumludurlar. Ancak bu kişiler dolaysız zilyette olsalar sorumlu tutulabilmeleri için hayvan üzerinde hâkimiyetleri bulunmalıdır. Nitekim avcılıkla uğraşan bir kişi hayvanın peşinden giderken, hayvanın aniden yola çıkması sebebiyle meydana gelen trafik kazasında hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacaktır. Çünkü hayvan üzerinde bir hâkimiyeti bulunmamaktadır.

⁴⁵ **Erdoğan**, İhsan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Gazi Yayınevi, Ankara, 2017, s. 142.

⁴⁶ **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 657.

⁴⁷ **Wagner**, Gerhard, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 6. Auflage, München 2013, BGB § 833, N. 30. (**Keskin Orhan**, s. 52'den naklen).

⁴⁸ **Oğuzman/ Öz**, s. 164.

⁴⁹ **Kaleli**, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, s. 336.

⁵⁰ **Eren**, Borçlar Genel, s. 657, **Kaleli**, s. 335.

⁵¹ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 447.

⁵² **Oğuzman/ Öz**, s. 168.

Doktrindeki bir diğer görüşe göre, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulacak kişide aranan unsur, bu kişinin hayvandan fayda sağlamasıdır⁵³. Bu görüşe göre hayvandan fayda sağlayan kişi aynı zamanda hayvanın verdiği zararlardan da mesuldür⁵⁴. Doktrinde ileri sürülen-aksi yöndeki görüşe göre, hayvan bulunduran kişinin sadece hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti yeterli olup sorumlu tutulabilmesi için ondan maddi-manevi yarar sağlamasına gerek yoktur⁵⁵.

Kanaatimizce de TBK m. 67/m. 68 ile hayvan bulunduran olarak sorumluluk yükletilecek kişinin, hayvan üzerinde önemli yetkilere sahip olması ve fiili hâkimiyeti olması yeterli olup fayda sağlama unsurunu taşımasına gerek yoktur.

II. Hayvan Bulunduranın Gerçek veya Tüzel Kişi Olması

Kanun koyucunun TBK m. 67 maddesinin nihai amacı hayvan bulunduran kişilerin hayvanlarının başkalarına zarar vermelerini önlemek, zarar meydana gelmişse bunun hukuki olarak giderimini sağlamaktır. Kanaatimizce madde düzenlemesi daha çok evcil hayvanlar veya çiftlik hayvan sahipleri bakımından getirilmiştir. Ancak tüzel kişiler de organları aracılığıyla tasarrufta bulunabildiklerinden bir hayvan üzerinde hâkimiyetleri bulunabilir ve hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulabilirler⁵⁶.

Belirtilmelidir ki sorumluluk açısından, tüzel kişilerin özel hukuk tüzel kişisi veya kamu hukuku tüzel kişisi olması arasında bir fark öngörülmemiştir⁵⁷. Bu kapsamda hayvanat bahçeleri, dernekler, vakıflar veya şirketler sahip oldukları hayvanların verdikleri zarar dolayısıyla özel hukuk tüzel kişisi olarak sorumlu olurlar⁵⁸.

⁵³ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Saymen/ Elbir**, s. 428.

⁵⁴ **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, s. 335.

⁵⁵ **Antalya**, s. 291.

⁵⁶ **Keskin Orhan**, s. 56.

⁵⁷ **Eren**, Borçlar Genel, s. 723; **Antalya**, s.373; **Metin**, Umut, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, İstanbul Barosu Dergisi, 2012, C. 86, S. 5, 244-261, s. 246.

⁵⁸ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, s. 336; **Eren**, Borçlar Genel, s. 657; "...Ceza

110 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Doktrinde, bir kamu tüzel kişisi olarak devlete ait polis köpeklerinin başkalarına verdikleri zarar sebebiyle devletin de TBK m. 67 ile sorumlu tutulabileceği düşünülmektedir⁵⁹. Nitekim tüzel kişi, fiillerini organları vasıtasıyla gerçekleştireceğinden hayvan üzerindeki hâkimiyetin de organlar tarafından kurulmuş olması gerekir. Ancak bu görüşe göre eğer belediye, belediyeye ait parktaki gölette bulunan kuğuların bakımını üstlenmiyorsa hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz⁶⁰. Öyle ki devletin, fiili hâkimiyeti altında olmayan, sahihsiz hayvanların verdikleri zararlardan hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulması adil olmayacaktır⁶¹. Bunun yanında, kamusal hizmetin yerine getirildiği sırada bir zarar ortaya çıktığında tam yargı davasından doğan sorumluluğu saklıdır⁶².

Kanaatimizce de kamu tüzel kişisi olarak devlet organları vasıtasıyla hayvan üzerinde karar verme yetkisine sahip olmakla birlikte, hayvanın yönetimini ve bakımını da sağladığından hayvanın vereceği zarardan hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulabilmelidir.

soruşturmasının ilk aşamadaki samimi beyanına göre bu köpeğin olay günü yine benzin istasyonundaki kafeste bağlı bulunduğu sırada bir anda fırlayarak davacıların kızı küçük Melike'yi ısırdığı, bu köpeğin benzin istasyonundaki kafeste yaşadığı ve zaman zaman da bu istasyonda başıboş şekilde dolaştığı anlaşılması karşısında davalı şirketin hayvan tutucusu sıfatına sahip olduğu ve bu yönüyle sorumlu tutulması gerektiği açıktır. Açıklandığı şekilde olayın gelişim biçimi ve hayvan idare edenin (hayvan tutucusunun) sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalı şirketin belirlenecek zarardan sorumlu tutulması gerekirken, bu yön gözetilmeksizin yazılı gerekçe ile davalı şirket açısından davanın husus bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay, 3. HD. 17.11.2015 T., E. 2015/274, K. 2015/18147, <https://www.kazanci.com.tr/>, Erişim Tarihi: 09.05.2024.

⁵⁹ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Antalya**, Borçlar Genel, s. 292.

⁶⁰ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Antalya**, s. 292.

⁶¹ **Kaleli**, Hayvan Tutucusu I, s. 342.

⁶² **Antalya**, s. 372; **Keskin Orhan**, s. 90.

3. YARDIMCI KİŞİLERİN HAYVAN BULUNDURAN OLARAK SORUMLULUĞU

I. Genel Olarak

TBK m. 116 kapsamında yardımcı kişi, borcun ifasına ya da borç ilişkisi sebebiyle doğan bir hakkın kullanılmasına dâhil olan kişi olarak ifade edilir⁶³. Yardımcı kişi, istihdam eden ile üçüncü kişi arasında kurulan bir akdi ifa ederken üçüncü kişiyi bir zarara uğratması halinde TBK m. 116'ya göre sorumlu tutulur⁶⁴. TBK 67'deki sorumluluk ile TBK m. 116'dan doğan sorumluluk arasındaki farklılık kurtuluş kanıtına yöneliktir⁶⁵. Öyle ki, TBK m. 67/2 uyarınca hayvan bulunduran özen görevini yerine getirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Ancak TBK m. 116 gereğince, yardımcı kişilerin sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirilememektedir⁶⁶.

Doktrinde yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak sorumlu olup olamayacağı hususu tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre, malik yardımcı kişiyi seçerken gerekli dikkat ve özen gösterdiğini ve yardımcı kişiyi sadece yapılması gereken işler için yönlendirdiğini ispat etse de sorumluluktan kurtulamaz⁶⁷. Çünkü yardımcı kişiler hayvan sahibinin yönlendirmesiyle hareket ederler⁶⁸. Hayvan sahibi, hayvanın bakımını ve yönetimini yardımcı kişilere devretse bile sorumluluktan kurtulamaz⁶⁹. Dolayısıyla bu görüşe göre bu kişileri doğrudan yönlendiren ve talimat veren kişi hayvan

⁶³ **Yönet**, Yağmur Öykü, Türk Hukukunda Yardımcı Kişilerin Fiilerinden Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Bölümü, 2019, s. 5.

⁶⁴ **Rezazad**, Yaser, Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, 2016, s. 52.

⁶⁵ **Yönet**, s. 69.

⁶⁶ **Yönet**, s. 69.

⁶⁷ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 155.

⁶⁸ **Şenyüz**, Doğan, Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler, 8.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016, s. 94; **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 439.

⁶⁹ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 438.

112 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

bulunduran olarak sorumlu tutulmalıdır⁷⁰. Ancak yardımcı kişinin kusuru mevcut ise TBK m. 49 gereğince zarar görene karşı sorumlu olur⁷¹. Doktrinde bir diğer yöndeki görüşe göre, sorumluluk açısından yardımcı kişinin, başkası için zilyet veya yardımcı zilyet olmasının değerlendirilmesi gerekir⁷². Bu görüştekilere göre, yardımcı kişi, zilyet yardımcısı ise hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacaktır⁷³.

II. Başkası İçin Zilyet Bakımından

Başkası için zilyet, bulundurduğu veya kullandığı şeyi bir başkası adına fiili hâkimiyetinde taşırlar⁷⁴. Yardımcı kişi, hayvan üzerinde aynı veya şahsi hak ileri sürmeksizin, fiili hâkimiyeti varsa başkası için zilyetliği söz konusu olacağından, TBK m. 67 hayvan

⁷⁰ “...Toplanan delillere göre, davalı E.’un hayvan sahibi ve aynı zamanda da adam çalıştıran sıfatıyla, oluşan davacı zararından diğer davalı O. ile birlikte sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Davalı E.’un, diğer davalı O.’a talimat vermede ve denetlemede gerekli özeni göstermediği, gereken tedbirleri almadığı açıktır. O halde, davalı E. BK’nun 55.maddesi ve 67. maddesi doğrultusunda bir kurtuluş kanıtı ve delili getirmemiş olup, çahşanı diğer davalı O.’ın eyleminden sorumludur. Mahkemece; davalı O.’ın eylemi nedeniyle davalı E.’un B.K.’nun 55. maddesi ve 67. maddesi hükmü gereğince sorumlu olduğu hususu dikkate alınarak...” Yargıtay, 3. HD., 17.9.2014 T., E. 2014/5132, K. 2014/11997, <https://lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 10.05.2024.

⁷¹ **Kaleli**, Hayvan Tutucusu I, s. 341.

⁷² **Nomer**, Haluk Nami/ **Ergüne**, Serkan, Eşya Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, s. 34-35.

⁷³ **Hatemi/Gökyayla**, s. 259; **Metin**, s. 246; Aşağıda bu konuya ayrıntılı olarak değineceğiz., bkz. s. 14-16.

⁷⁴ **Oğuzman**, M. Kemal/ **Seliçi**, Özer/ **Oktay Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015, s. 59; **Serozan**, Rona, Eşya Hukuku, 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 453.

bulunduran olarak sorumlu tutulur⁷⁵. Nitekim bu şekilde zilyet olanların hayvan üzerindeki hâkimiyeti başkası içindir⁷⁶.

Örneğin; bir veterinerin, hayvanı tedavi ettiği sırada hayvanın klinikte bulunan başka bir kişiyi ısırarak zarar vermesi halinde⁷⁷ veya bir nakliyecinin hayvan taşıdığı sırada hayvanlardan birinin araçtan inerek orada bulunan kişilere zarar vermesi halinde bunların başkası için zilyetlik söz konusu olduğundan, bu kişilerin TBK m. 67 hayvan bulunduran olarak sorumlu olmaları gerekir⁷⁸. Benzer şekilde örneğin, çoban, otlatmak için hayvanları dağa çıkarıp hayvanlarla beraber çoğu vaktini dağda geçiriyorsa bu süreç boyunca başkası için zilyetliği söz konusu olduğundan, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulmalıdır. Ancak çoban, çiftlikteki hayvanların sadece yemini vermekle yetkilendirildiyse zilyet yardımcısıdır ve hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz⁷⁹. Bununla birlikte, başkası için zilyet olan kişi, bu tasarrufları malik kişinin talimatı ile gerçekleştirmişse o zaman asıl hak sahibi malik adam çalıştıran sıfatını haiz ise, TBK m. 66 adam çalıştıranın sorumluluğu uyarınca sorumlu tutulur⁸⁰.

Doktrinde bir görüşe göre, asıl hak sahibi tarafından verilen talimat doğrultusunda, iş açıkça yardımcı kişinin kendisine bırakıldıysa veya yardımcı kişinin işi başkasına yaptırılma konusunda yetkisi olmadığı halde üçüncü kişiye iş gördürmesi halinde; asıl hak sahibi, yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu

⁷⁵ **Tavşancıl Kalafatoğlu**, Deniz, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları, 2012, C. 2, Ekim 2014, 137-149, s. 142.

⁷⁶ **Oğuzman**, M. Kemal/ **Seliçi Özer/ Oktay Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 59.

⁷⁷ **Yünlü**, s. 112.

⁷⁸ **Tavşancıl Kalafatoğlu**, s. 142.

⁷⁹ **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s. 514-515; **Eren**, Borçlar Genel, s. 658; **Erdoğan**, s. 94; **Takcı**, Nesibe, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri, 2021, s. 73.

⁸⁰ **Antalya**, s. 375-376.

114 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

tutulmaz⁸¹. Örneğin bir veteriner, hayvanın tedavisi için A isimli asistanını yetkilendirmiş ve başkasından yardım alabilmesi konusunda yetki vermemiştir. Asistan A hayvanın tedavisini asistan B'ye devrettiği takdirde, veteriner yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu tutulmayacaktır⁸². Öğretideki diğer yöndeki görüşe göre ise, ifa faaliyetlerini yardımcı kişiye gördüren asıl hayvan bulunduran, bu yardımcı kişinin, alt yardımcı kullanması da dâhil olmak üzere, meydana gelebilecek tüm rizikoları en başta üstlenmiş kabul edilmektedir⁸³. Bu görüşte olanlara göre; hayvanın maliki, bu ilişkiye dâhil edilen yardımcı kişilerden veya bu kişilerin dâhil ettiği alt yardımcı kişilerin fiillerinden dolayı, yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk hükümlerine göre sorumlu olmalıdır⁸⁴. Buna istinaden dolaysız zilyet ve onların kullandıkları yardımcı kişiler haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olmalıdır⁸⁵.

III. Zilyet Yardımcıları Bakımından

Zilyet yardımcısı, bir kimsenin zilyetliğinde bulunan eşyayı kullanan ve buna karşılık hâkimiyet iddiasında bulunmayan kişidir⁸⁶. Öğretideki hayvan bulunduranın zilyet yardımcısı olma durumunun belirlenip, buna göre sorumluluğa hükmedilmesi gerektiğini savunan görüşe göre⁸⁷; hayvan üzerinde fiilî hâkimiyeti bulunmaksızın, genellikle hizmet nedeniyle hayvana bakmakla yükümlü kişi zilyet değildir. Bu nedenle, zilyetliğe dayalı karinelere yararlanamaz⁸⁸. Asıl hak sahibi ne talimat verirse bu kişiler onu yapmak zorundadır. Bu nedenle zilyet yardımcıları hayvan üzerinde doğrudan kontrol

⁸¹ **Portmann**, Peter, Organ und Hilfsperson im Haftpflichtrecht, Abhandlungen zum Schweizerischen Recht: Heft 335, Berlin, Verlag Stämpfli & Cie, 1958, s. 48. (**Yünlü**, s. 145'ten naklen).

⁸² Eike Bleckwenn, Die Haftung des Tierarztes im Zivilrecht, Berlin – Heidelberg, SpringerVerlag, 2014, s. 86. (**Yünlü**, s. 113'ten naklen).

⁸³ **Yünlü**, s. 146.

⁸⁴ **Antalya**, s. 306.

⁸⁵ **Yünlü**, s. 146.

⁸⁶ **Oğuzman/ Seliçi/ Oktay- Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 60.

⁸⁷ **Nomer/Ergüne**, s. 34-35.

⁸⁸ **Oğuzman/Öz**, s. 163; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 60.

sahibi olamadıkları için hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamazlar⁸⁹.

Örneğin, bir veteriner kliniğinde çalışan, hayvanı sadece besleyip, temizliği ile ilgileniyorsa TBK m. 67'ye göre sorumlu tutulamayacaktır⁹⁰. Bir Yargıtay kararında⁹¹, zilyet yardımcılarının, hayvan bulunduran olarak sorumlu olmayacağı yönünde karar verildiği görülmektedir. Nitekim kararda; "...Hayvan idare etmekten amaç ondan iktisaden ve fiilen yararlanmaktır. Buna mukabil, hayvanın bakıcısı, hayvandan iktisaden faydalanmak maksadıyla onun zilyedi olmadığı ve sadece yardımcı sayıldığı için (hayvanı idare eden) sayılamaz. Onun için bakıcı TBK m 67'ye göre sorumlu değildir; kişisel kusurları varsa ancak TBK m.49 gereğince sorumlu olabilir..." şeklinde ifade edilmiştir.

Benzer yönde, 818 Sayılı Borçlar Kanununun uygulandığı dönemde Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 06.02.1996'da almış olduğu bir kararda, "...İki yıldır bakımını üstlendiği köpeğin, bakıcısının elinden kurtularak başkasını ısırması halinde BK m. 56'da belirtildiği üzere kusursuz sorumluluk hükümlerine göre hayvan sahibi sorumlu olacak ancak kusuru varsa hayvanın bakımını fiilen üstlenen bakıcı da sorumlu olabilecektir..."⁹² denilerek, zilyet yardımcısının ancak kusuru olduğu takdirde sorumlu tutulabileceği ifade edilmiştir. Bir Yargıtay kararında da, çobanın yapmış olduğu işlerin sadece yardımcı olarak kabul edilmesi gerektiğinden zilyet yardımcısı olarak değerlendirilmesi ve bu sebeple

⁸⁹ **Metin**, s. 246.

⁹⁰ **Metin**, s. 246; **Tavşancıl Kalafatoğlu**, s. 139.

⁹¹ "...Olay sırasında barın kapalı olduğu ve buna rağmen davacının bara girmek istediği anlaşılmakta ise de; bahçe kapısının açık olması ve saldırgan bir köpeğin kapısı açık bara bırakılması bakıcının özensizliğini (kusurunu) gösterir. Bakıcının bu kusurlu davranışından ise köpeğin sahibi olan davalı da hukuken sorumludur (BK. md. 55,56). Öte yandan, davacının çalışır halde olmayan bara girmek istemesi ve bu konuda özensiz davranması şeklinde tezahür eden kusurlu hareketi ise (davalının sorumluluğunun niteliği itibariyle) illiyet bağıni kesecek boyutta kabul edilemez." Yargıtay 4. H.D, 06.02.1996 T., E. 1995/9668, K.1996/908, <https://www.lexpera.com.tr/>, Erişim Tarihi: 10.05.2024.

⁹² **Gökcan**, Hasan Tahsin, Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 326.

116 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir⁹³. Kanaatimizce, Yargıtay içtihatları da göz önüne alındığında çalıştırılan yardımcı kişinin değil, bu kişilere doğrudan talimat veren kişinin hayvan bulunduran olarak sorumlu olması gerekmektedir. Hayvan bulunduran zarar görene ödediği tazminatı, yardımcı kişilere kusurları oranında rücu edebilir⁹⁴.

Sonuç olarak hayvan tarafından verilen zarar, zilyet yardımcısının hâkimiyetinde iken ortaya çıkmışsa hayvan sahibi TBK m. 67 gereğince sorumlu olur. Ancak aralarındaki sözleşmeye dayanarak yardımcısına rücu edebilmesi mümkündür. Bu durumda yardımcı kişi kusurlu olmadığını ispat ederse hayvan sahibi rücu hakkını kullanamayacaktır⁹⁵.

IV. Hayvan Bulunduran Diğer Kişilerin Sorumlulukları

Hayvanın sebep olduğu zarar sebebiyle hayvan bulunduran, bazı hallerde tazmin ettiği zararın tamamını veya bir kısmını başkasına yükleyebilir⁹⁶. Böyle durumlarda, hayvan üzerinde karar verme yetkisinin kime tanındığı, kimin menfaat sağladığı veya hayvanın kaybının ekonomik maliyetini kimin üstlendiği sorumluluk için önemli emarelerdir⁹⁷. Örneğin; kişi hayvan için sorumluluk sigortası yaptırdığında, bu maliyetleri üstlenmesi nedeniyle hayvanın bakımını üstlenmiş olur. Bu sorumluluk türü sebep sorumluluğudur⁹⁸. Hayvan tarafından bir zarar meydana geldiğinde hayvanı bulunduran, zararı tazmin eder ancak sigortacıya karşı rücu saklıdır⁹⁹.

⁹³ Yargıtay, 3. HD., 17.9.2014 T, E. 2014/5132, K. 2014/11997, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasilstemciWeb/>, Erişim Tarihi: 11.05.2024.

⁹⁴ **Kaleli**, Hayvan Tutucusu I, s. 341.

⁹⁵ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 157.

⁹⁶ **Kaleli**, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, Yargıtay Dergisi, C. 5, S. 3, 1979, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, 515-530, s. 525.

⁹⁷ **MüKoBGB/Wagner** BGB § 833, N. 31. (**Keskin Orhan**, s. 52'den naklen).

⁹⁸ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 157.

⁹⁹ **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, s. 526.

Ayrıca TBK m. 67/3 hükmünde, “*bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa*” denilerek **hayvan bulunduranın bu kişilere** rücu talebinde bulunulabileceği belirtilmiştir. TBK m.73 uyarınca, rücu hakkı zarar miktarının tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve herhalde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır. Zamanaşımı, borçluyu korumayı amaçlayan bir düzenleme olup alacaklının, kanunda öngörülen süre içinde alacak hakkını kullanmaması durumunda, bu hakkını dava yoluyla talep etme imkânını kaybetmesi anlamına gelir¹⁰⁰. Zararı tazmin etmekle yükümlü olan, birden fazla kişiye rücu edebilmesi mümkünse bu kişilerin tamamının öğrenilmesi gereklidir. Birlikte sorumlu olduğu öğrenilen kişiler açısından rücu zamanaşımı işlemeye başlayacaktır¹⁰¹.

Birden çok hayvan bulunduran söz konusu ise hayvan bulunduranlardan birinin zararı gidermesi halinde, giderimi sağlayan diğerlerinden payları oranında sorumlu oldukları zararın kendisine ödenmesini talep edebilir¹⁰². Nitekim TBK m. 62’de tazminatın kendi payına düşen kısmından fazlasını ödeyerek zararı gideren kişinin, fazla ödemiş olduğu kısmı diğer müteselsil sorumlu üçüncü kişilerden rücu edilebileceği ifade edilmiştir.

Hayvan bulunduran bazen tek bir kişiyken kimi zaman birden fazla kişi hayvan bulunduran sıfatını haiz olabilir. Örneğin, bir ineğin sütünden faydalanmak için geçici olarak bir başkası tarafından kiralanması halinde ineğin maliki, kiracı ile birlikte inekle ilgileniyorsa, inek üzerinde hala bakım ve yönetim yetkilerine sahipse ikisinin de hayvan üzerinde dolaysız zilyetliği söz konusu olur.

¹⁰⁰ **Nart**, Serdar, Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi (TBK. m. 72), Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, 2011, s. 228.

¹⁰¹ **Ünlütepe**, Mustafa, Organizasyon Sorumluluğu, 1.Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 555.

¹⁰² **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, s. 526.

118 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Böylece hayvanın verdiği zararlardan da TBK m. 61 gereğince hayvan bulunduran olarak müteselsil sorumlulukları gündeme gelebilir¹⁰³.

Ayrıca hayvan bulunduran olma niteliklerini taşımasa da hayvanı korkutarak veya kışkırtarak zarara yol açmasına sebep olan kişilerin dış ilişkide TBK m. 61 uyarınca müteselsil sorumlulukları vardır. Ancak bu kişilerin korkutma veya kışkırtma fiilleri illiyet bağını kesecek şekilde olmamalıdır. Nitekim bu durumda, hayvanın verdiği zarar kışkırtma veya ürkütme sebebiyle ortaya çıkmamışsa bu kişilerin sorumluluklarından bahsedilemez¹⁰⁴. Diğer müteselsil sorumluluk hallerinde olduğu gibi, hayvan bulunduran, tazminatın payına düşeninden fazlasını ödemediği takdirde zilyet yardımcısına rücu edebilir¹⁰⁵. Dolayısıyla hayvan bulunduran ile aralarında hizmet ilişkisi bulunan yardımcı kişinin ya da bağımsız üçüncü kişinin kusurlu hareketleri (hayvanı ürkütme vb.) sebebiyle hayvan zarar meydana getirmiş ise durumun ispatlanması halinde bu kişilere rücu etme imkânı elde edecektir. Hayvanı, hal ve şartlara göre, gerekli bulunan özenle gözetmiş olduğunu ya da bu özen gösterilmiş olsaydı bile, zararın önlenemeyeceğini ispat yükü hayvan bulundurana aittir ispatladığı takdirde sorumluluktan kurtulur¹⁰⁶.

Hayvanın birden fazla sahibi olması durumunda özen yükümlülüğüne aykırı davranılması sebebiyle TBK. m. 61 kapsamında müteselsil sorumluluk gündeme gelir¹⁰⁷. Birden fazla kişinin hayvan bulunduran olduğu hallerde müteselsilen sorumlu tutuldukları için dava tamamına, birkaçına veya yalnızca birine karşı açılabilir¹⁰⁸. Birden çok kişinin hayvan bulunduran olarak sorumlu olup olmadığı hususu, hayvan üzerindeki hâkimiyetin uygulandığı zamana bakılarak değerlendirilmelidir.¹⁰⁹ Bu değerlendirmeye göre

¹⁰³ **Eren**, Borçlar Genel, s. 658, **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 292, **Oğuzman/ Öz**, C. 2, s. 166,

¹⁰⁴ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 412.

¹⁰⁵ **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, s. 526.

¹⁰⁶ **Antalya**, s. 297.

¹⁰⁷ **Karahasan**, s. 575.

¹⁰⁸ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 318-319; Müteselsil sorumluluk için bk. **Oğuzman/Öz**, C. 2, s. 293 vd.

¹⁰⁹ **Keskin Orhan**, s. 52.

hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti olan kişilere tazminatın tamamını veya kendi ödemesi gereken payının fazlasını ödemiş olan kişi diğer müteselsil sorumlulara rücu edilebilir. Şayet, hayvan bulunduranın maddi veya manevi tazminat davası henüz açılmadan ölürse mirasçılara karşı dava açılır. Yükümlülük mirasçılara geçer¹¹⁰.

Bir hayvanın bakımı ve yönetimi ile birden fazla kişi ilgileniyorsa hayvanın vereceği zarardan müteselsilen sorumlu olurlar¹¹¹. Örneğin; hayvanın bu kişilerin miras ortaklığında olması¹¹²veya aynı evde yaşayanları bir evcil hayvanın bakımını ve yönetimini üstlenmeleri¹¹³ gibi durumlarda müteselsil sorumlulukları söz konusu olmaktadır¹¹⁴. Örneğin, evli bir çiftin evlerinin bahçesindeki köpeğin, bir kişiye saldırması halinde veya kesimhanede çalışan iki kasabın kurban kesimi yapacakları sırada hayvanın kaçarak çevredekilere zarar vermesi sonucu hayvan bulunduran olarak ikisinin de müteselsil sorumlu tutulmaları gerekecektir. Ancak bu kişilerin birlikte sorumluluklarına hükmedilmek için hayvan bulunduranın sorumluluğuna dair diğer şart olan kurtuluş kanıtı getirememiş olmaları da gerekir¹¹⁵.

SONUÇ

Objektif özen yükümlülüğüne dayanan ve kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu TBK m. 67 ve m. 68' de yer almaktadır. Çalışmamızın ilk kısmında hayvan bulunduranın sorumluluğa hükmedebilmek için genel ve özel şartlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Şartlardan biri olan illiyet bağı noktasında, BK m. 56/1' de hayvan bulundurana ikinci tür bir kurtuluş kanıtı getirme imkânı sağlanmıştı. İkinci tür kurtuluş kanıtı ile kastedilen imkân, hayvan bulunduranın gerekli özeni

¹¹⁰ **Pekcantez**, Hakan/ **Atalay**, Oğuz/ **Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 69.

¹¹¹ **Keskin Orhan**, s. 54.

¹¹² **Antalya**, s. 374.

¹¹³ **Oğuzman/Öz**, s. 164.

¹¹⁴ **Eren**, Borçlar Genel, s. 658.

¹¹⁵ **Brehm**, Roland, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, 4. Auflage, Bern 2013. (**Keskin Orhan**, s. 55'ten naklen).

120 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

gösterseydi dahi zararın doğacağını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilirdi. TBK m. 67' de, hayvan bulunduran açısından ikinci tür bir kurtuluş kanıtı getirilmesinin mümkün olmaması daha isabetli olmuştur.

Öyle ki, hayvan bulunduran gerekli özeni göstermiş olsa bile mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusuru gibi illiyet bağına kesildiği hallerde yine zarar ortaya çıkabilir. TBK m. 67 ile böyle durumlarda hayvan bulundurana, illiyet bağına kesen hallerde tazmin ettiği zararı hayvanı ürküten üçüncü kişilere rücu edebilme imkânı verilerek daha adil bir çözüm yolu sağlanmıştır.

Diğer yandan, maddede hayvanın bakım ve yönetimini üstlenen kişilere hayvan bulunduran vasfı tanımlanmış olsa da doktrindeki tartışmalar neticesinde yardımcı kişilerin hangilerinin bu maddeyle sorumlu tutulup tutulmayacağı konusunda görüş birliği sağlanamamıştır. Yargıtay kararlarına ve doktrinde baskın görüşe bakıldığında; başkası için zilyet veya zilyet yardımcısı olarak bir ayırım gözetilmeksizin yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacağı kanaatinde oldukları görülmektedir.

Doktrindeki azınlık görüşe katılmakta olup bizce de yardımcı kişinin başkası için zilyet veya zilyet yardımcısı olma durumunun araştırılmalıdır. Yardımcının başkası için zilyet olduğu kanaatine varılması halinde TBK m. 67 gereğince hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulur.

Nihayet, tüm bu açıklamalar bir bütün olarak ele alındığında, hayvan bulunduranın sorumluluğunda hayvan bulunduran kavramının çok sayıda tartışmayı beraberinde getirdiği ve bu tartışmaların doktrinde görüş ayrılıklarına sebep olduğu görülmektedir. Tartışılmaz olansa hayvanın verdiği zararlar sebebiyle kanun nezdinde muhakkak birinin sorumluluğuna gidilebileceğinin mümkün olmasıdır. Sorumluluk, her zaman hukukun adaleti sağlamak amacıyla el atması gereken bir husus olacaktır.

KAYNAKÇA

Akıntürk, Turgut / **Ateş Karaman**, Derya, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, 27. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Antalya, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, C. 2, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Atamer, Yeşim, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, 1. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Aybay, Aydın, Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm, On Dördüncü Basıdan Tıpkı On Beşinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020.

Aybay, Aydın/**Hatemi**, Hüseyin, Eşya Hukuku, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

Berksoy, İrem, Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu, Legal Hukuk Dergisi, 2007, S. 55, s. 2185-2200.

Bolat, Elif, Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Samsun, 2018.

Çelebi, Funda, Haksız Fiil Sorumluluğu (Unsurlar, Tazminat, Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller, Zamanaşımı, Yargılama), Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, İstanbul Barosu Yayınları, 2014, s. 13-27.

Erdoğan, İhsan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Gazi Yayınevi, Ankara, 2017.

Eren, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara, 1975 (Uygun İlliyet).

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2016 (Borçlar Genel).

Gökcan, Hasan Tahsin, Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

Günay, Cevdet İlhan, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Hatemi, Hüseyin / **Gökyayla**, Emre Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

İnan, Ali Naim/ **Yücel**, Özge, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.

122 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Kahveci, Nalan, İstanbul Şerhi: Türk Borçlar Kanunu-Genel Hükümler, 2. Baskı, C. 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018.

Kaleli, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, Yargıtay Dergisi, C. 5, S. 2, 1979, s. 313-342 (Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I).

Kaleli, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, Yargıtay Dergisi, C. 5, S. 3, 1979, s. 515-530 (Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II).

Kaneti, Selim, İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları, BATIDER, 1971, C. 6, S. 2, s. 351- 391.

Kaneti, Selim, Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 227, 228 (Hukuka Aykırılık).

Karahasan, Mustafa Reşit, Sorumluluk Hukuku (Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk), Ankara, 1995.

Kayar, İsmail, Borçlar Hukuku Genel Hükümler- Özel Borç İlişkileri, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015.

Keskin Orhan, Merve, Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2019.

Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.

Kılıçoğlu, Kumru, Hayvan Haklarına İlişkin Olarak Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Düzenleme-Hayvanı Öldürme ya da Etkisiz Hale Getirme, Ankara Barosu Dergisi, 2010, Y. 68, S. 4, s. 335-340.

Kılıçoğlu, Mustafa, Sorumluluk Hukuku (Sözleşme Dışı Sorumluluk), 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

Metin, Umut, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, İstanbul Barosu Dergisi, 2012, C. 86, S. 5, s. 244-261.

Nart, Serdar, Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükmün Değerlendirilmesi (TBK m. 72), MÜHFHAD, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Prof. Dr.

Cevdet YAVUZ'a Armağan, 2011, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayı, s. 227-248.

Nomer, Haluk Nami, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

Nomer, Haluk Nami/ **Ergüne**, Mehmet Serkan, Eşya Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018.

Oğuzman, M. Kemal/ **Seliçi**, Özer/ **Oktay Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.

Oğuzman, M. Kemal / **Öz**, M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenip, Genişletilmiş 12. Baskı, C. 2, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Oral, Tuğçe, Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu, TAAD, 2014, Y. 5, S. 16, s. 319-335.

Pekcanitez, Hakan/ **Atalay**, Oğuz/ **Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Rezazad, Yaser, Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum, 2016.

Serozan, Rona, Eşya Hukuku, 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.

Şenyüz, Doğan, Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler, 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016.

Takcı, Nesibe, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri, 2021.

Tandoğan Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2010 (Mes'uliyet).

Tandoğan, Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara 1981(Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk).

Tavşancıl Kalafatoğlu, Deniz, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e

124 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları, 28-29 Nisan 2012, C. 2, Ekim 2014, s. 137-149.

Tekinay, Selahattin Sulhi/**Akman**, Sermet/**Burcuoğlu**, Haluk/**Altıp**, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Tiftik, Mustafa, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, 1. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1994.

Uyumaz, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları, GÜHFD, 2016, C. 20, S. 3, s. 133-184.

Ünlütepe, Mustafa, Organizasyon Sorumluluğu, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet/**Özdemir**, Refet, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Genel- Özel, 1. Baskı, Yargıtay Yayınları, Ankara, 1987.

Yüce, Tunay, Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C .8, S .2, s. 393-422.

Yünlü, Semih, Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2018.

Yönet, Yağmur Öykü, Türk Hukukunda Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Bölümü, Ankara, 2019.

Zevkliler, Aydın/ **Ertaş**, Şeref/ **Havutçu**, Ayşe/ **Aydoğdu**, Murat/ **Cumalıoğlu**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler, 2. Baskı, Barış Yayınları, İzmir, 2013.